

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради Бердянського
державного педагогічного
університету
від 26.08.2020 р., протокол № 01

Лінгвістика тексту (російська)
(назва освітнього компоненту)

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки	магістра
	(назва ступеня вищої освіти)
спеціальності	035 Філологія
	(шифр і назва спеціальності)
спеціалізації	035.034 слов'янські мови та літератури (переклад включно),
	(шифр і назва предметної спеціальності)
	перша – російська
освітньо-професійної програми	«Філологія»
	(назва освітньо-професійної програми)

Бердянськ, 2020

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Лариса АЛЕКСЄЄВА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та славістики

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету 21.08.2020 р., протокол № 01

ВСТУП

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Лінгвістика тексту (російська)» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Філологія» підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти, галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.034 слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – російська.

Предмет навчальної дисципліни «Лінгвістика тексту»: текст як цілісне утворення, як єдність змісту й форми (семантико-структурна цілісність).

Міждисциплінарні зв'язки: «Сучасна російська мова (Розділ: Практикум з російської мови)», «Сучасна російська мова (Розділ: Культура російської мови)», «Сучасна російська мова (Розділ: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія)», «Російська діалектологія», «Сучасна російська мова (Розділ: Морфеміка. Словотвір)», «Сучасна російська мова (Розділ: Лексикологія. Лексикографія. Фразеологія)», «Історія російської літературної мови», «Історична граматики російської мови», «Сучасна російська мова (Розділ: Морфологія)», «Сучасна російська мова (Розділ: Синтаксис простого речення)», «Стилістика російської мови», «Сучасна російська мова (Розділ: Синтаксис простого речення)», «Актуальні проблеми граматики російської мови».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Лінгвістика тексту (російська)» є: вивчення загальних закономірностей породження, структурного формування та функціонування тексту (дискурсу) в сучасному комунікативному середовищі.

Лінгвістика тексту сприяє підвищенню комунікативної компетенції студентів, ґрунтовній підготовці майбутніх вчителів, забезпечує виховання естетичного й філологічного смаку, потребує глибокого аналізу й інтерпретації тексту, дає змогу зануритись у тканину художнього слова й проаналізувати майстерність автора, його мовний хист.

Основні завдання вивчення дисципліни «Лінгвістика тексту (російська)»:

- визначити теоретичні та методологічні основи дослідження тексту на підставі сучасних здобутків світової лінгвістики;
- розкрити механізми породження та функціонування різних типів текстів;
- з'ясувати природу та архітектоніку тексту, виділити основні композиційні, жанрово-стилістичні, семантико-прагматичні та формально-структурні текстово-дискурсивні категорії;
- сформулювати філологічну культуру студентів;
- уміння створювати тексти різних стилів і жанрів з урахуванням конкретних екстралінгвістичних чинників спілкування (сфери спілкування, ситуації, адресата, цілей і завдань спілкування);
- навчити їх усім видам текстової діяльності як основи мовного спілкування;
- визначити одиниці та категорії тексту, з'ясувати особливості текстів різних стилів і жанрів;
- оволодіти всіма методами аналізу різних типів тексту;
- домогтися усвідомлення майбутніми вчителями тем дисципліни.

Основні результати навчання і компетентності

згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми:

Програмні компетентності	Результати навчання
ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики і літературознавства в процесі професійної	ПР 1. Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію

<p>діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.</p> <p>ЗК 1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 3. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК 7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>СК 1. Здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах.</p> <p>СК 3. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки.</p> <p>СК 4. Здатність здійснювати науковий синтез і структурування мовного/мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.</p> <p>СК 7. Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.</p>	<p>саморозвитку та професійного вдосконалення.</p> <p>ПР 2. Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами.</p> <p>ПР 3. Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.</p> <p>ПР 5. Знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різного рівня.</p> <p>ПР 6. Застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації.</p> <p>ПР 9. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.</p> <p>ПР 10. Збирати й систематизувати мовні та літературні факти.</p> <p>ПР 11. Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних.</p> <p>ПР 12. Дотримуватися правил академічної доброчесності.</p> <p>ПР 14. Створювати, аналізувати та редагувати тексти різних стилів та жанрів.</p> <p>ПР 15. Обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного чи літературного матеріалу.</p> <p>ПР 16. Використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації чи суперечливих вимог.</p>
--	--

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС / 90 годин.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. Текст по отношению к языковой реальности. Три части текстологии.

Текст – основной источник познания языка. Текст в рамках проблемы «Язык – речь». Порождение и понимание текста. Три направления в изучении текста (И. Р. Гальперин): лингвистика текста; грамматика текста; стилистика текста. Предмет каждой из трех частей текстологии. Тесные связи с текстологией (рассмотрение канонического текста по отношению к его вариантам, поиски автора), со стилистикой текста (композиционные типы речи, изобразительные средства, идиостиль), с герменевтикой (декорирование «темных» мест текста).

Тема 2. Понятие «текст», признаки текста и его типы.

Определения текста, его составляющие: предложение, СФЕ, диалогическое единство. Спорные вопросы в понимании текста. Протекст, контекст, интертекст, гипертекст, дискурс. Текст как явление культуры: включение в его понятие произведений музыки, живописи, архитектуры, культуры, кинематографии, ритуалов, образа жизни народа. Текст как «литургическое создание», «священное писание, которое мы расшифровываем и пишем ошупью, и в котором также пишут нас...» (А. Н. Кочергин, К. А. Тимофеев).

Модуль 2

Тема 3. Текстовые категории.

Заглавие. Четыре художественных универсалии. Текстовые категории (И. Р. Гальперин, 1981): информативности (фактуальная, концептуальная, подтекстовая информация), членности и цельности, модальности, завершенности. Категория связности текста. Содержательная и структурная когезия текста. Участие в организации текста языковых средств разных уровней: фонетического, графического, лексико-семантического, фразеологического, словообразовательного, морфологического, синтаксического, стилистического.

Типы ассоциативных текстовых парадигм (Н. С. Болотова, 1994). репрезентирующие ассоциативно-тематическое поле произведения. Тематическая доминанта текста, её разновидности (Г. И. Золотова 1973; В. Г. Бабенко 2006). Пространственно-темпоральная и причинно-следственная организация текста (континуум). Четыре универсальных художественных категорий текста (И. Я. Чернухина. 1987: 1989): пространство, время, событие, состояние. Виды их лексической представленности в тексте (содержательная когезия). Заглавие текста. Заглавие как важный экспликатор всех текстовых категорий. Объём заглавия. Заголовок и эпиграф. Структурные типы заглавия. Заглавие тематическое и рематическое. Дотекстовые, внутритекстовые, послетекстовые заглавия.

Тема 4. Классификации текстов.

Соотношение «жанр-стиль-текст». Жанрово-стилистическая как наиболее устойчивая, традиционная классификация текстов. Типы текстов в зависимости от коммуникативной задачи: репродуктивные, информативные, волюнтаристические, реактивные; по цели высказывания: обучающие, ораторские поэтические. Тексты «по особенностям речевой ситуации» (С. Баженова): «автор-текст-адресат». Сакральные, утилитарные, поэтические типы текстов, классификации по А. Г. Адмони (1994). Психолингвистическая классификация художественных текстов по эмоциональной доминанте (В. П. Белянин, Ю. А. Сорокин): светлые, простые, активные, весёлые, красивые, усталые, сложные, смешанные.

Модуль 3

Тема 5. Принципы изучения языковой организации текста.

Принцип историзма. Исследование текста с точки зрения языковой и стилистической системы того времени, в котором было написано произведение. Понятие о двоякой синхронной оценке элементов текста («девида». «недоросль»). Принцип

взаимообусловленности формы и содержания как учёт языковых средств, выбор которых обусловлен содержанием текста, мировидением автора. Диалектологический взгляд на «форму» в отношении к художественному тексту (Г. О. Винокур, 1990): превращение языкового значения во «внутреннюю форму» художественных смыслов. Язык практический и язык поэтический. «Эстетический знак» (Л. А. Новиков). Коммуникативно-прагматический подход к анализу текста, ведущий в современной текстике. Принцип уровневого подхода к анализу текста. Лингвистический (и в целом филологический) принцип координации общего и отдельного: исследуемый текст характеризуется с учётом в нем общеязыкового, общестилевого, общежанрового, с одной стороны, и индивидуально-авторского – с другой.

Тема 6. Методы лингвистического описания текста.

Лингвистический комментарий. Метод стилистического эксперимента (А. М. Пешковский, Л.В. Щерба) как «искусственное придумывание стилистических вариантов к тексту», его фрагментов. Семантико-стилистический метод, помогающий находить «тончайшие смысловые нюансы отдельных выразительных элементов» (Л.В. Щерба), связанные с отступлениями от языкового стандарта; соотношения коннотативных и номинативных смыслов; возможности индивидуальной многозначности слова: сквозными образами постепенного «наращивания» определенного смысла (Н. А. Купина). Включение в рамки семно-семемного анализа контекстуального описания. Сопоставительно-стилистическая и статистическая методика анализа языковой организации текста.

Подходы к анализу языка художественного и публицистического текста. Звукоцентричный подход, соотносящийся с идеями ОПОЯЗА (А. Шкловский, Р. Якобсон, Г.О. Винокур и др.): актуализация звукописи, звукового символизма, словообразовательной окказиональности, лексической и синтаксической рассогласованности. Словоцентричный подход (В.В. Виноградов, Ю.М. Лотман, Н. А. Кожевникова, Л.Г. Бабенко, В.А. Кухаренко, Н.Е. Сулименко и др.) как актуализация слова в его узуальных и индивидуально-авторских проявлениях с применением контекстуального, компонентного анализом. Жанровоцентричный подход, связанный с идеями М.М. Бахтина (первичные, вторичные жанры; диалогичность слова, текста: «оглядка» на чужое слово). Коммуникативно-прагматический подход при изучении роли лексики и фразеологии в текстообразовании.

3. Рекомендована література

Базова

1. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теоретические основания и практика. Москва: Флинта, 2017. 389 с.
2. Валгина Н. С. Теория текста. Москва: Логос, 2015. 435 с.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Логос, 2017. 342 с.
4. Дмитревская И. В. Текст как система: понимание, сложность, информативность. Москва: Академический проект, 2015. 361 с.
5. Лингвистика текста. Лингвистика дискурса. Учебник / Под ред. проф. В. Е. Чернявской. 4-е изд., стер. Москва: Флинта, 2016. 345 с.
6. Маслова В. А. Лингвистический анализ экспрессивности художественного текста. Минск: АВС-Академия, 2016. 156 с.
7. Папина А. Ф. Текст: его единицы и глобальные категории. Москва: Едиториал, 2014. 276 с.

Допоміжна

1. Бабенко Л. Г. Филологический анализ текста. Основы теории, принципы и аспекты анализа. Москва: Деловая книга, 2017. 398 с.
2. Горбачевич К. С. Изменение норм современного русского литературного языка. Москва: Academia, 2016. 294 с.

3. Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту. Київ: Альма-Матер, 2014. 264 с.
4. Лосева Л. Н. Как строится текст. Москва: Буквица, 2016. 352 с.
5. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. Словарь-справочник лингвистических терминов. Москва: Айрис-пресс, 2014. 543 с.
6. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики. Москва: Едиториал УРСС, 2015. 410 с.

Електронно-бібліотечні системи (ЕБС), бази даних, інформаційно-довідкові та пошукові системи

1. Бібліотека БДПУ (www.bdpu.org/library)
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>)
3. Лінгвістичний портал з української мови (<http://www.mova.info>)
4. http://uk.wikipedia.org/wiki/Головна_сторінка
5. <http://www.twirpx.com/files/languages/linguistics/text/>
6. <http://ulif.org.ua>
7. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
8. <http://www.mova.info/>
9. <http://dic.academic.ru/>
10. http://grinch-home.at.ua/knigi/lingvistich_analiz...164.pdf
<http://1576.ua/books/6183>

4. Методи навчання:

1) За джерелами передачі й характером сприйняття інформації: Словесні, наочні, практичні.

1.1. Словесні: пояснення, розповідь, лекція, бесіда (вступна, бесіда-повідомлення, бесіда-повторення, репродуктивна, евристична, катехізисна).

1.2. Наочні: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.

1.3. Практичні: вправи, лабораторні роботи, практичні роботи, графічні роботи, дослідні роботи.

2) За основними дидактичними завданнями, які необхідно вирішувати на конкретному етапі навчання: методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок, застосування отриманих знань, умінь і навичок.

3) За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі.

4) Методи стимулювання навчальної діяльності:

4.1. метод навчальної дискусії – суперечка, обговорення будь-якого питання навчального матеріалу;

4.2. метод пізнавальних ігор – моделювання життєвих ситуацій, що викликають інтерес до навчальних предметів;

4.3. метод створення ситуації інтересу в процесі викладання навчального матеріалу – використання пригод, гумористичних уривків;

4.4. метод створення ситуації новизни навчального матеріалу;

4.5. метод опори на життєвий досвід здобувачів.

5) Методи контролю і самоконтролю у навчанні:

5.1. метод усного контролю: основне запитання, додаткові, допоміжні; запитання у вигляді проблеми; індивідуальне, фронтальне опитування і комбіноване;

5.2. метод письмового контролю;

5.3. метод тестового контролю;

5.4. метод графічного контролю;

5.5. метод програмованого контролю.

6) Бінарні методи:

Методи викладання: інформаційно-повідомляючий; пояснювальний; інструктивно-практичний; пояснювально-спонукаючий; пояснювальний.

Методи навчання: виконавчий; репродуктивний (відтворюючий); продуктивно-практичний; частково-пошуковий; пошуковий.

- 7) Сторітеллінг.
- 8) Бриколаж.
- 9) Скрайбінг.
- 10) Гейміфікація.
- 11) Дебрифінг.
- 12) Фактчекінг.
- 13) Трайнінг.
- 14) Сінквей.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

6. Система оцінювання.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
78-89	добре		B (добре)
65-77			C (добре)
58-64			D (задовільно)
50-57	задовільно		E (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FХ (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни